

Gorset sukienny podhalański

- Autor nieznany
- Czas powstania XVIII/XIX w.
- Miejsce powstania Podhale
- Numer inwentarzowy E/1755/MT
- Muzeum [Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem](#)
- Tematy [życie codzienne](#), [stroje](#), [wieś](#), [góry](#)
- Technika [szycie ręczne](#), [haft krzyżykowy](#), [haft łańcuszkowy](#)
- Materiał [płótno lniane](#), [sukno samodziałowe](#), [wełna](#)
- Prawa do obiektu Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem
- Prawa do wizerunków cyfrowych domena publiczna
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [techniki zdobnicze](#), [Podhale](#), [górale](#), [strój](#), [strój odświętny](#), [3D](#), [strój ludowy](#), [tkanina](#), [domena publiczna](#)

Gorset — element tradycyjnego ubioru kobiecego na Podhalu — wykonany z samodziałowego sukna koloru brązowego, z charakterystycznym trójkątnym zębem, tak zwanym szczytkiem, wykrojonym pośrodku górnej części przodów i pleców.

Gorset pochodzi z podhalańskiej wsi Dzianisz leżącej na północ od Zakopanego. Tu w latach 1887–1893 góral o nazwisku Styrzula sprzedał go małżeństwu kolekcjonerów — Marii i Bronisławowi Dembowskiemu. W ten sposób prezentowany przedmiot wszedł w skład jednej z największych i najciekawszych XIX-wiecznych kolekcji etnograficznych z Podhala. W 1922 roku zbiór ten, drogą zapisu, stał się własnością Muzeum Tatrzańskiego im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem. Sukienny gorsecik ze szczytkiem w zasobach zakopiańskiej placówki muzealnej nie ma sobie podobnych. Czas jego wytworzenia określa się na przełom XVIII i XIX wieku. Za takim datowaniem przemawiają niepowtarzalność przedmiotu, jego krój, użyte ścięgi i motywy zdobnicze oraz zachowana metryka przedmiotu spisana przez kolekcjonerów. Gorset ten, mimo prostego, dosyć prymitywnego wykonania, był zapewne elementem stroju odświętnego, o czym może świadczyć jego zdobienie i dobry stan zachowania.

Gorsety znalazły się w powszechnym użyciu u kobiet wiejskich dopiero na przełomie XVIII i XIX wieku. Przypuszcza się, że na Podhalu stało się to później, dopiero na początku XIX wieku. Nie przesądza to faktu, że niektóre zamożne góralki mogły być w ich posiadaniu nawet w wieku XVIII. Początkowo gorsety zakładano wyłącznie do stroju odświętnego, a dopiero z czasem na co dzień. Najstarsze szyto z perkalu, płótna lnianego i sukna, a dzięki zachowanym okazom wiemy, że również z drogocennych tkanin jedwabnych. Te ostatnie były wyłącznie elementem świątecznej odzieży kobiet bogatych. Gorsety zakładano na koszulę, sznurując je z przodu wstążką bądź zapinając na haftki, ewentualnie guziczki. Proste gorsety wykonywane były w domu, te o bardziej skomplikowanym kroju szyły na zamówienie szwaczki. Wygląd gorsetów z biegiem lat ulegał zmianom, zarówno pod względem kroju, jak i użytych materiałów i zdobnictwa. Na podstawie zachowanych zbiorów muzealnych wiemy, iż najstarsze (pochodzące z XVIII/XIX i pierwszej połowy XIX wieku) były najczęściej krótkie, miały wąskie ramiączka, głęboki wykrój z przodu i nieco płytszy z tyłu oraz wiele doszytych do dolnej krawędzi kwadratowych wypustek — kaletek, wdzięcznie rozkładających się na biodrach i podkreślających talię. Wśród okazalszych egzemplarzy wykonanych z cennych tkanin bywały też fasony dłuższe, z szerszymi ramiączkami, z mniej wykrojonym dekoltem i dużymi, trapezowatego kształtu kaletkami, tworzącymi całość z materiałem pleców i przodów. Na tle tego krótkiego opisu widzimy, jak odmiennym fasonem odznacza się prezentowany sukienny gorsecik, w którego kroju widać analogie z cieszyńskimi tak zwanymi żywotkami czy spiskimi kabotkami. Badacze dziejów ubioru ludowego na Podhalu uważają, iż mamy w tym wypadku do czynienia z najstarszym typem gorsetów noszonych na Podhalu. Fakt, iż zabytki tradycyjnej kultury materialnej Podhalańców ocalały do dziś, zawdzięczamy między innymi przedstawicielom inteligencji, którzy już w latach 80. XIX wieku, przebywając na Podhalu, zainteresowani miejscową kulturą górali zbierali jej okazy. Wśród kolekcjonerów tego okresu należy wymienić Różę hr. Krasieńską, Marię i Bronisława Dembowskich czy Zygmunta Gnatowskiego. Maria i Bronisław Dembowski przyjechali do Zakopanego w 1885 roku i osiedlili się tu na stałe. W latach 1886–1893 zgromadzili około 400 przedmiotów pochodzących z XVIII i XIX wieku. W tej cennej kolekcji znalazły się liczne okazy ceramiki, meble, elementy stroju — zwłaszcza kobiecego, obrazy malowane na szkle, rzeźba i instrumenty muzyczne. Kolekcja była znana już w XIX wieku. Oglądali ją odwiedzający Dembowskich goście, a niektóre jej fragmenty pokazywano na wystawach. Korzystał z niej Władysław Matlakowski, opracowując monografię *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu* (Warszawa 1901). Wiele przedmiotów wchodzących w jej skład było pierwowzorami projektów z zakresu sztuki użytkowej, których autorem był Stanisław Witkiewicz — twórca stylu zakopiańskiego. Od 2009 roku zbiór ten prezentowany jest na stałej wystawie w filii Muzeum Tatrzańskiego, mieszczącej się w zabytkowym domu rodziny Sobczaków przy Drodze do Rojów w Zakopanem. Opisany gorset pokazywany jest na niej okresowo. Wówczas, jak niegdyś w góralskich izbach, spoczywa w malowanej skrzyni wraz z innymi elementami dawnego ubioru góralek. Tu, w wirtualnej przestrzeni, możemy się mu przyjrzeć dokładniej.

Gorset uszyty jest z brązowego sukna samodziałowego, a więc tkaniny wykonanej na warsztacie tkackim z przędzy owczej, poddanej na koniec spłóśnieniu w wiejskim foluszu. Przody i tył gorsetu wykonane są z jednej szerokości tkaniny. Wąskie ramiączka sztukowane są z dwóch pasków sukiennych. Co charakterystyczne dla wiecznie oszczędnej gospodarki góralskiej, w miejscach niewidocznych dla oczu, a więc od spodu, gorset podszyty jest grubym — zgrzebnym — płótnem lnianym, a na ramiączkach w

dwóch miejscach płótnem cieńszym — paseśnym. Całe odzienie uszyte jest ręcznie, nicią lnianą, ścięciem na owijkę. Gorset jest krótki i nie posiada kaletek. Jego krawędzie obszyte są płótnem lnianym w kolorze naturalnym oraz różowym (być może wcześniej czerwonym), a także krajką wełnianą koloru czerwonego.

Krój gorsetu ze wspomnianym trójkątnym wycięciem — szczytkiem — podkreśla naszyta równoległe do krawędzi samodziałowa wełniana krajka. Przednie poły, plecy oraz ramiączka wypełnia haft wykonany wełnianymi nićmi w kolorach żółtym, zielonym i beżowym (pierwotnie zapewne czerwonym). Użyte ścięgi hafciarskie — łańcuszkowy i krzyżykowy, zwany też zakopiańskim — należą do najstarszych stosowanych w hafcie ludowym. Wszyte motywy roślinne cechuje duży schematyzm. Gorset, mimo prymitywizmu wykonania, a miejscami nawet niestaranności, zwraca uwagę wysmakowaną kolorystyką haftu dobrze współgrającą z kolorem podłoża, a także umiejętną kompozycją wyszyć.

Przy bliższych oględzinach przedmiotu można zauważyć naszytą na podszewkę prostokątną plaketkę z cienkiego płótna, z odręcznie naniesionym numerem 98 i wykaligrafowaną informacją: Zbiór Dembowskich. To pamiątka z okresu, gdy kolekcjonerzy — Maria i Bronisław Dembowscy — wcielali okazy podhalańskiej kultury do swego zbioru. Zbiór posiadał katalog, a każdy przedmiot metrykę z numerem i w miarę możliwości opisany pochodzeniem. Na niektórych elementach tej kolekcji do dziś zachowały się numery oraz informacje o ich właścicielu. Dembowscy gromadzili i eksponowali przedmioty w jednym z pomieszczeń swego zakopiańskiego domu — Chaty. Jak wspomniałam, to pierwsze zakopiańskie „etnograficzne muzeum” było znane wśród gości odwiedzających gościnny dom Dembowskich. Z literatury o charakterze wspomnieniowym dowiadujemy się również, iż znajdujące się w kolekcji stroje góralek cieszyły się dużym zainteresowaniem najmłodszego pokolenia „zwiedzających”. Jadwiga Sienkiewiczówna (późniejsza Kornilowiczowa), będąc dzieckiem, podczas pobytów w Chacie z radością przebierała się w „dwa, albo trzy razy na nią za duże kiecki i gorsety góralek!” (M. Kornilowiczówna, *Onegdaj. Opowieść o Henryku Sienkiewiczu i ludziach mu bliskich*, Warszawa 1972).

Opracowała: Anna Kozak (Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem), © wszystkie prawa zastrzeżone